

**Kriminologiska institutionen
Stockholms universitet
106 91 STOCKHOLM**

Rapport 2005:2

Polisingripanden vid eget bruk av narkotika

Särbehandlas personer med utländsk bakgrund?

Tove Pettersson

Stockholm 2005

Postadress: 106 91 STOCKHOLM * www.crim.su.se

(c) Kriminologiska institutionen
ISSN 1400-853X

1:a upplagan 300 ex

Förord

Det är en del personer som jag vill tacka särskilt i samband med mitt arbete med denna rapport. För det första ska Monica Skrinjar och Janne Flyghed, båda vid Kriminologiska institutionen, ha stort tack för att de mitt i sommaren tog sig tid att läsa och kommentera ett utkast till denna rapport. Även Gisela Linder och Gunilla Pettersson ska ha tacka för att de läst och givit kommentarer. Framför allt vill jag tacka personalen vid stockholmspolisens arkiv, och i synnerhet Karin Blomkvist, som utan så mycket som ett ord av beklagan haft vänligheten att plocka fram alla polisakter som denna rapport bygger på. Tack!

Inledning

Tidigare forskning har visat att polisens handlingsutrymme är stort, särskilt i de situationer där offentligheten har minst insyn och beslut måste tas på plats (Holmberg 2003). Milovanovic och Russell (2001) menar att det är just i sådana situationer som eventuell diskriminering inom rättsväsendet kan antas ske i störst utsträckning. Då polisen misstänker eget bruk av narkotika sker detta oftast i det dagliga arbetet ute på fältet eller vid särskilda insatser på krogen eller vid vissa större musikfester där narkotika antas förekomma.¹ I dessa situationer ska polisen alltså bedöma om en person verkar påverkad av narkotika eller inte. Vid misstanke om eget bruk av narkotika kan även misstanken om innehav av narkotika uppstå. Polisen hamnar då i en situation där de snabbt ska besluta om det även finns skälig misstanke för brottet innehav av narkotika och om de av denna anledning ska genomföra en kroppsvisitation för att leta efter narkotika hos en person. Båda dessa fall är typiska situationer där handlingsutrymmet är stort, den offentliga insynen liten och beslutet måste tas snabbt. Jag har därför, inom ramen för en undersökning om diskriminering inom rättsväsendet, valt att särskilt undersöka frågan om en misstanke om eget bruk av narkotika varit befogad samt om kroppsvisitationer i samband med eget bruk av narkotika genomförts och resultatet av dessa.

Syfte

Syftet med denna rapport är att studera om det förekommer diskriminering gentemot personer med utländsk bakgrund i samband med misstanke om eget bruk av narkotika. Detta görs genom att undersöka:

1. Om personer med utländsk bakgrund oftare än personer med helt svensk bakgrund misstänkts för eget bruk av narkotika utan att de sedan visar sig vara narkotikapåverkade enligt tester som genomförs.
2. Om personer med utländsk bakgrund oftare än personer med helt svensk bakgrund kroppsvisiteras i avsikt att eftersöka narkotika i dessa fall,
3. Om personer med utländsk bakgrund mer sällan än personer med helt svensk bakgrund har narkotika på sig vid dessa kroppsvisitationer, samt

¹ Det förekommer även särskilda insatser mot vissa geografiska områden i Stockholm, exempelvis Sergels torg, men någon sådan insats gjordes inte under denna undersökningsperiod.

4. Om eventuella skillnader i kroppsvisitationer kan förklaras av andra faktorer så som ålder eller kön.

Materialet som ingår i undersökningen omfattar samtliga anmälningar om eget bruk av narkotika inom Stockholms stad under år 2000. I dessa anmälningar förekommer 747 misstänkta personer där bakgrunden (helt svensk eller någon form av utländsk bakgrund) gått att identifiera.²

² För 36 av de misstänkta som förekommer, det vill säga fem procent, saknas tillförlitliga uppgifter om bakgrund. Dessa personer betraktas därmed som bortfall.

Bakgrund

Inledning

Diskriminering kan ta sig olika uttryck och form. Milovanovic och Russell (2001) diskuterar diskriminering inom rättsväsendet utifrån en tanke om ett kontinuum. De använder sig av begreppet *Petit Apartheid*. Begreppet är hämtat från Georges-Abeyie (2001) och avser den form av nedvärderande och olika/orättvis behandling som etniska minoriteter kan utsättas för, utan att de för den skull formellt, genom exempelvis lagstiftning, är särbehandlade. Begreppet står i relation till vad Georges-Abeyie kallar *Grand Apartheid*, vilket exempelvis tidigare rådde i Sydafrika. *Petit Apartheid* anses skada dem som utsätts för detta på två sätt, dels genom att underordna, förlöjliga och förringa personer, dels genom att minska tillgången till lika villkor och rättvis behandling inom rättsystemet. Russell (2001) menar att det finns tre grunddrag i *Petit Apartheid*. För det första förekommer dessa praktiker till stor del utanför offentlighetens insyn. För det andra förekommer det i störst utsträckning inom de områden där rättsutövande myndighetspersoner har det största okontrollerade handlingsutrymmet.³ För det tredje reflekterar och förstärker dessa praktiker "rasifierade" föreställningar om avvikande som redan existerar i samhället i stort. Denna undersökning fokuserar på just olika behandling inom rättsväsendet på grund av utländsk bakgrund som, om den förekommer, minskar tillgången till lika behandling. Däremot studeras inte underordnande, förlöjliganden och förringanden av personer då materialet inte ger insikt i sådana processer.

³ Som jag uppfattar Russell skiljer sig de två första grunddragen från varandra genom att den andra främst avser okontrollerat från andra aktörer inom rättsväsendet, så som chefer med flera.

Polisers handlingsutrymme och deras arbete med/mot narkotika

Lipsky (1980) diskuterar vad han kallar för ”*street-level bureaucracy*” och ”*street-level bureaucrats*”. Med *street-level bureaucrats* menar han ”public service workers who interact directly with citizens in the course of their jobs, and who have substantial discretion in the execution of their work” (s 3). Poliser är typiska ”gräsrotsbyråkrater”.⁴ Gräsrotsbyråkrater kännetecknas av att de har stor handlingsfrihet vad gäller att bestämma över hur ingripande en åtgärd blir, och på vilket sätt en sanktion (vilket är det relevanta i denna studie) genomförs mot en medborgare, vilket självfallet inte betyder att de är helt fria i sin myndighetsutövning. Lipsky menar att ju fattigare (”poor”) folk är desto större inflytande tenderar gräsrotsbyråkrater att ha över dem. Detta kan enligt min mening appliceras på ett intressant sätt på frågan om polisens ingripanden mot marginaliserade grupper i samhället. Det är rimligt att anta att det inte bara är ”fattigdom” i form av ont om pengar som har betydelse för hur stort inflytande olika gräsrotsbyråkrater har över en persons liv. Visserligen är delar av deras verksamhet kopplat till just denna fråga, så som socialarbetaren som avgör om en person är berättigad till socialbidrag eller inte. Men det finns även andra faktorer kring marginalisering som kan ha betydelse, kanske främst för polisens arbete. Det handlingsutrymme poliser har i sitt dagliga arbete genom att besluta om såväl fokusering som vilka personer man rent konkret bestämmer sig för att ingripa mot (genom exempelvis kontroller), kan mycket väl styras av andra marginaliserande faktorer än just ekonomisk fattigdom. Rönneling (2004) diskuterar hur social exkludering och marginalisering betyder och innebär betydligt mer än bara ekonomiska problem för de personer hon intervjuat. För många av de intervjuade med invandrarbakgrund var exempelvis känslan av utestängning från det svenska och det svenska samhälle ett påtagligt inslag i känslan av utanförskap och marginalisering. Att bara begränsa frågan om beroende av gräsrotsbyråkrater till ”fattiga” menar jag blir missvisande, då en marginaliserad situation i vidare bemärkelse kan antas ha betydelse i detta sammanhang. Polisen har exempelvis knappast tillgång till uppgifter om en persons ekonomiska situation vid ingripanden. En diskriminering av marginaliserade grupper utgår snarare från andra faktorer och markörer för utanförskap, där utländskt utseende kan vara en bland flera.

⁴ Street-level bureaucrats har i Sverige översatts till gräsrotsbyråkrater (se ex Skrinjar 2005), ett uttryck som även jag använder mig av här.

Holmberg (2003), som följt poliser i Danmark, hade som syfte att studera just det handlingsutrymme poliser har. Han menar att deras handlingsutrymme är stort (se även Reiner 2000; Ekman 1999), och att poliser arbetar (åtminstone delvis) efter olika stereotyper. Detta är enligt Holmberg nödvändigt för polisarbetet. Proaktivt polisarbete skulle i princip vara omöjligt utan denna typologisering och Holmberg menar alltså att denna form av polisarbete *måste* vara diskriminerande i sin form, eftersom den bygger på att polisen urskiljer misstänkta från dem som inte bör betraktas som misstänkta. Holmberg framhåller dock att även om polisen måste arbeta diskriminerande, genom att de inte kan kontrollera allmänheten helt urskillningslöst, kan detta inte betraktas som ett accepterat av hur olika behandling som helst, eller på vilken grund som helst. När frågan om diskriminering och urskiljande av misstänkta från icke misstänkta kopplas till utländsk bakgrund är det intressant att resonera kring vad dessa *urskiljande praktiker* hos polisen bygger på för kunskaper (vilket för övrigt är intressant för andra kategoriseringar också, men dessa är inte i fokus i denna studie, se exempelvis Flyghed 2003). Denna fråga kommer att diskuteras närmare under nästa avsnitt i rapporten.

Kassman (1998) visar i en genomgång av rikspolisens och länspolisens arkiv hur polisens inriktning av arbetet i samband med narkotikabrottslighet förändrats från 1960-talet och framåt. Fram till mitten av 1980-talet uppfattar polisen sin roll som att de ska sikta in sig på ”topparna i pyramiderna” (s 54) för att minska tillgången. Missbrukarna själva tycks av Rikspolisstyrelsen uppfattas som att de faller utanför polisens målgrupp. Denna inriktning förändras dock i slutet av 1980-talet, främst representerad i två olika dokument från 1989: ”Vi ger oss aldrig”, vilket är en rapport från en aktionsgrupp mot narkotika som tillsats av regeringen och där Rikspolisstyrelsen är representerad, och ”Rakt på knarket”, vilket är ett narkotikamantifest från Rikspolisstyrelsen. Av dessa två dokument framgår att polisens fokus ändrat riktning för att nu även rikta in sig på brukarledet (även om toppen av pyramiderna fortfarande skall vara föremål för polisens insatser). Det framhålls att polisens störande arbete gentemot brukarledet antas påverka två grupper. För det första de etablerade missbrukarna, genom att deras tillvaro blir besvärlig, vilket i sin tur ska leda till att de blir motiverade till ett narkotikafritt (och mindre besvärligt) liv. För det andra de nyfikna ungdomarna, genom att polisens störningar mot langarna gör det svårt för personer som inte är ”inne i svängen” (s 61) att känna till försäljningsställena som måste flytta på sig samt genom avskräckningseffekter. Om unga potentiella missbrukare får ett straff för exempelvis innehav av narkotika antas de avskräckas av detta, bland annat genom att ”... hon hamnar i

polisregistret, vilket kommer att följa henne genom livet” (s 61). Polisens inriktning har alltså gått från ”toppar i pyramiden” till att även rikta in sina insatser mot missbrukare och ungdomar. Den senare inriktningen speglas även i intervjuer med poliser kring deras arbete med narkotika. Skrinjar och Johansson (2001, i Skrinjar 2005) har genomfört fokusgruppsintervjuer⁵ med poliser och socialarbetare om deras uppfattningar om narkotikaproblematiken. Vid intervjuerna med poliser framkom att de menade att tidiga ingripanden mot unga personer samt ”... repressiva insatser vid tidig ålder ger större möjligheter att få en person att sluta använda narkotika” (s 59), och de lyfter fram att ju mer kontroll från polisens sida desto mer hjälp till ett drogfritt liv. Poliserna menar att detta är ett sätt att ge stöd och att visa omsorg. Det är också tydligt att de intervjuade poliserna (och socialarbetarna) skiljer mellan ungdomar å ena sidan och etablerade narkotikamissbrukare å den andra. De redan etablerade missbrukarna kan egentligen inte hjälpas genom polisinsatser, utan något utöver detta måste till (exempel som ges är att bli religiös eller kär). Alla de intervjuade grupperna är överens om att insatserna främst bör rikta sig mot ungdomar och inte de redan etablerade missbrukarna. De tycks alltså uppfatta det som att det är i arbetet gentemot ungdomar som de bäst kan göra något åt och förhindra bruk av narkotika.

Denna inriktning mot ungdomar som grupp samt att försöka nå dem på ett tidigt skede av deras användning av narkotika ligger även i linje med lagstiftarens intentioner till den lagändring av straffskalan för eget bruk av narkotika som kom 1993. Straffskalan höjdes då från böter till fängelse i högst sex månader. Syftet med straffhöjningen var inte i första hand att döma narkotikamissbrukare till fängelse utan att underlätta tidig upptäckt av narkotikamissbruk för att möjliggöra adekvata vårdinsatser. Med fängelse i straffskalan får polisen befogenhet att genomföra kroppsbesiktning vid misstanke om brott, till exempel att ta urin- eller blodprov i syfte att kontrollera om en person har narkotiska preparat i kroppen. Tanken var att detta ska leda till att fler missbrukare upptäckts och anmäls i ett tidigare skede, i synnerhet unga missbrukare (se Rytterbro 1996). Rytterbro visar dock, i en utvärdering av lagen, att en mycket liten andel av de fall där polisen anmäler en person till socialtjänsten efter ett urin- eller blodprov som var positivt för narkotika verkligen leder till någon form av vårdinsats. Dessutom visade det sig att medelåldern för den grupp som anmäldes till socialtjänsten genom polisens urin- eller blodprov var 33 år, varför det är högst tveksamt om intentionen att hjälpa unga narkotikamissbrukare att i ett tidigt skede få vård verkligen har

⁵ Fokusgruppsintervjuer är en form av gruppintervjuer (se exempelvis Wibeck 2000).

uppfyllts. Utvärderingen genomfördes dock under en period från det att lagstiftningen trädde i kraft och 20 månader framåt. Det är givetvis tänkbart att inriktningen mot ungdomar uppfylls i högre grad i dagsläget.

En annan aspekt på synen på narkotika, som kopplar ihop narkotikafrågan med efterföljande avsnitt om polisarbete och misstänkta med utländsk bakgrund, är kopplingen mellan narkotika och "osvenskt". Tham (1992) visar att ett återkommande tema i den svenska debatten kring narkotika varit att det är något osvenskt, att narkotika uppfattas och beskrivs som motsatsen till Sverige. Som nämndes inledningsvis menar Russell (2001) att nedlåtande och orättvis behandling av etniska minoriteter inom rättväsendet såväl speglar som förstärker rasifierade föreställningar i samhället i stort. En uppfattning om narkotikan generellt i samhället som "osvenskt" gör därför en analys av polisingripanden vid narkotikabrott än mer intressant att studera utifrån särbehandling av personer med utländsk bakgrund.

Polisarbete och misstänkta med utländsk bakgrund

Av betydelse för denna undersökning är forskning kring vad som brukar kallas för *racial profiling*, vilket kan kallas för "etnisk profilering" på svenska. Många gånger undersöks detta genom så kallad *stop and search* data, vilket helt enkelt är studier av vem som stoppas och kontrolleras av polisen. Ofta är det kopplat till polisens arbete mot narkotika, där trafiklagstiftning används som förevändning för att söka efter narkotika. *Racial profiling* innebär alltså att personer stoppas och kontrolleras (uppmärksammas) av polisen för att de tillhör en viss etnisk grupp. I USA används detta främst mot afroamerikaner. Den tendens som finns hos polisen att stoppa afroamerikanska förare har till och med fått ett eget begrepp *Driving While Black* (Covington 2001; Petrocelli, Piquero & Smith 2003; Wetizer & Tuch 2002).⁶

Holmberg (2003) visar att den danska polisen delvis fokuserar mer på personer som tillhör någon etnisk minoritet än på danskar. Även en norsk studie där Finstad (2001) följt poliser i Oslo ger stöd för att etniska minoriteter till viss del utsätts för mer uppmärksamhet från polisens sida. Vid de tillfällen som poliserna inte hade något uppdrag som de skulle utföra, utan själva skulle finna arbetsuppgifter, sökte de sig till sammanhang där de förväntade sig att

⁶ Det förekommer även uttryck som *Standing While Black* och *Running While Black*.

något brottsligt skulle kunna försiggå. Detta kunde bland annat innebära en fokusering på unga män med invandrarbakgrund. Även vid några svenska studier där forskare följt polisens arbete kan resultaten tolkas på samma sätt, trots att författarna själva inte alltid fokuserat på denna fråga.

Granér (2004; se även Carlström 1999), som i sitt avhandlingsarbete både följt med poliser i deras arbete och genomfört intervjuer med poliser, menar liksom tidigare polisforskning visat att stereotyper utgör en central del i det praktiska polisarbetet. Att poliser försöker kategorisera komplexa situationer till enhetliga bilder innebär vissa problem, bland annat för frågan om lika behandling. En kategori som ofta kontrollerades var personer som sedan tidigare var kända av polisen. Andra kategoriseringar utgick ifrån ålder, klädsel och hudfärg.

Ungdomar, 'invandrare', och de med ett slitet eller ovårdat yttre riskerade att i opropotionerligt stor utsträckning bli föremål för polisens uppmärksamhet. (Granér 2004, s 230)

Granér påpekar att detta kan leda till att de som utsätts för denna ökade kontroll kan uppleva sig kränkta, samt att majoriteten av personer från dessa kategorier *inte* har gjort något som utgör skäl för denna kontroll. Poliser framhöll inte oväntat effektivitet som argument för den större kontrollen av vissa grupper. Oavsett om polisens argument om effektivitet skulle ha bäring eller inte, vilket har ifrågasatts i tidigare forskning (se exempelvis Covington 2001), utgör arbetssättet ökad risk för upptäckt för vissa grupper, bland annat för personer som av polisen uppfattas som "invandrare". Denna ökade upptäcktsrisk leder i sin tur till en överrepresentation i brottsstatistiken, som sedan kan användas för att legitimera arbetssättet.

En annan form av ökad fokus mot "invandrare" som grupp som Granér (2004) beskriver är kopplat till polisens egen förmåga att skilja skötsamma medborgare från dem som inte är skötsamma.

Till skillnad från svenska busar kunde man inte läsa av några yttre karaktäristika som gjorde det möjligt att skilja ut dem från den 'skötsamma invandraren'. Istället blev identifikationsgrunden hudfärg. Därmed riskerade hela invandrargruppen att bli kontrollerad. (s 243)

Granér redogör även för att det förekommer en omfattande nedlåtande jargong gentemot personer med annan etnisk bakgrund än svensk bland poliser. Grupper som av polisen

uppfattades som mer brottsbenägna utsattes i högre utsträckning för nedvärderande stereotypa beteckningar. Särskilt utsatta var romer, för vilka poliser, till skillnad mot andra grupper, inte ens var beredd att reflektera över att den stereotypa föreställningen av dem som ”tjuvar” med mera inte gällde för hela gruppen.⁷

I Ekmans (1999) avhandling där han, liksom Granér, både följt poliser i deras dagliga arbete och intervjuat poliser, framkommer exempel från hans fältstudie som kan tolkas som att polisen i vissa fall inriktar sitt arbete på personer med utländsk bakgrund, företrädesvis afrikansk bakgrund. Då Ekman själv vare sig analyserar eller kommenterar detta, så är det min tolkning av hans skriftliga redovisning av händelser på fältet. Vid ett tillfälle bestämmer sig några patrullerande poliser att kontrollera ett gäng ”gambianer” utan, enligt vad som framgår av Ekmans beskrivning, någon annan anledning än att de förmodades vara just ”gambianer”. En av poliserna kommenterar händelsen efteråt med att ”(d)et är lite farligt med gambianerna eftersom de lockar in yngre personer i sina knarkaffärer. Det är viktigt att hålla koll på ungdomarna” (s 113). Vid en annan av Ekmans deltagande observationer uttalade en polis ”(d)et är mest gambianer här, de är värst” (1999, s. 125) och poliserna inriktar därefter nästa insats mot just personer de uppfattar som ”gambianer”. Lite senare föreslår de att de ska dela upp sig i grupper och ”kolla varsin neger” (s 126). En av de kontrollerade personerna får följa med in för ett ”pissprov” med motiveringen ”vår neger sa, ‘va faan vill ni’ så han förtjänar ett pissprov” (s 127).⁸

Det skall påpekas att inget i beskrivningen av händelsen klargör om det verkligen var frågan om personer med gambisk bakgrund eller personer med annan bakgrund som poliserna *trodde* hade gambisk bakgrund. Ekman själv sätter begreppet ”gambianer” inom citationstecken då han beskriver händelsen. Här kan alltså konstateras att ”gambianer” antas ha ett annat beteende än ”andra” eftersom de enligt polisen lockar in unga i sina knarkaffärer. Dessutom är en möjlig tolkning av uttalandet att ”gambianer” som grupp stereotypifieras genom att klumpas ihop till en homogen grupp med liknande beteende. Den senare tolkningen kan vara lite vansklig med tanke på att så lite information ges kring händelsen. Det kan hända att det av

⁷ Något som både Granér (2004) och Holmberg (2003) berör är att poliser själva menar att personer med invandrarbakgrund ofta kommer med, i deras tycke, orättvisa beskyllningar mot poliser om att de skulle vara rasister. Holmberg konstaterar att under den tid han följde poliser skedde ingen sådan anklagelse gentemot de poliser han följde. Däremot förekom några incidenter där personer med annan än dansk bakgrund blev illa bemötta av poliser.

⁸ Det senare visar på hur personens attityd till polisen får betydelse för polisens grad av ingripande (Worden & Shepard 1996)

sammanhanget i den konkreta situationen tydligt framgick att polisen endast avsåg gambier som ägnade sig åt narkotikabrottslighet, inte gambier generellt.⁹ Något som stöder en sådan tolkning är dock att just gambier har varit synnerligen utsatta för vad som kan beskrivas som ”stämpling”¹⁰ i samband med narkotikabrott. I bland annat Dagens Nyheter (1998-12-18) slogs deras påstått höga deltagande i heroinförsäljning upp med stora rubriker. Bland annat hävdades att nära nog hälften av alla gambier boende i Stockholms län skulle delta aktivt i heroinhandeln på olika sätt.¹¹ Dåvarande Länskriminalchefen i Stockholm förordade något han kallade för ”Danmarks-modellen”. Detta skulle vara en form av undantagslag som ”... ger myndigheterna rätt att ingripa mot *varje* gambier som uppehåller sig i offentlig miljö, torg och tunnelbanor” (DN 98-12-18, min kursivering). Ställda inför en sådan arbetsmetod skulle polisen dessutom behöva hantera problemet med att särskilja just gambier från andra personer med ursprung i södra Afrika. Om undantagslagen skulle ha genomförts i praktiken (vilket den inte gjorde) hade risken varit överhängande för att polisen skulle komma att rikta in sig mot personer med ursprung i södra Afrika mer generellt, vilket givetvis innebär *ytterligare* ett problem, utöver att en mängd oskyldiga gambier skulle drabbas.

Av stort intresse för frågan om polisen riktar mer fokus mot etniska minoriteter är Hydén och Lundbergs (2004) avhandling. De har undersökt polisens arbete med inre utlänningskontroll¹², och till skillnad från de flesta andra svenska studier där poliser följs i sitt arbete har de fokuserat på frågor om etnisk diskriminering. Deras slutsats är bland annat att arbetet med inre utlänningskontroll inrymmer stora risker för diskriminering på etnisk grund.

Problemet är att det inte är möjligt att på ett entydigt eller sakligt sätt kunna särskilja personer som inte har rätt att vistas i landet från svenska medborgare. I det mångkulturella samhälle som Sverige idag utgör är det därför närmast omöjligt att använda sig av inre utlänningskontroll utan att göra sig skyldig till diskriminering. (s 165)

⁹ Jag vill också göra läsaren uppmärksam på det nedlåtande språkbruk de poliser som Ekman (1999) följt använder sig av gentemot de kontrollerade personerna med afrikanskt utseende, även om denna fråga ligger utanför syftet med just denna studie.

¹⁰ Med stämpling menas här kortfattat att en person eller en grupp av personer av omgivningen stämplas som en viss typ av människor, där stämpeln blir dominerande för hur personen/gruppen uppfattas. Det kan exempelvis vara som ”kriminella” eller ”våldsamma”. ”Stämpeln” har alltså inte med gruppens/personens faktiska beteende att göra utan handlar istället om omgivningens uppfattningar om gruppen/personen respektive hur den beskrivs. I detta fall stämplades gambier som grupp som ”narkotikalangare”.

¹¹ En uppgift som senare visade sig bygga på ytterst lösa grunder (se Estrada 1999)

¹² Inre utlänningskontroll innebär kortfattat att polisen kontrollerar om en person har laglig rätt att vistas i Sverige.

Detta betyder bland annat att poliser i sitt dagliga arbete utsätts för svåra problem då de ska fatta beslut om att kontrollera om en person har rätt att vistas i landet eller inte. Ett uttalande från en utlänningspolis har slående likheter med den i amerikansk forskning påvisade tendensen hos vissa poliser att använda sig av trafikkontroller eller förseelser som svepskäl för att kunna genomföra andra typer av kontroller (exempelvis söka efter narkotika) är följande citat:

Man letar efter förseelser, till exempel fortkörningar, vilket ofta kan ge anledning att kontrollera personer i en inre utlänningskontroll. (s 127)

Uppenbarligen använder polisen ifråga trafiklagstiftningen som förevändning för att kunna utföra en inre utlänningskontroll. Att använda sig av annan lagstiftning för att kunna genomföra inre utlänningskontroller är inte förenat med den så kallade *ändamålsprincipen*¹³. Att en utlänningspolis som arbetar efter denna princip skulle fokusera på karakteristika av typen hudfärg för att skilja ut vilka som skall stoppas för förseelser framstår som högst troligt. Hydén och Lundberg ger flera exempel på förfaranden som kan tolkas som etnisk profilering hos de poliser de har studerat. De pekar i sin undersökning även på att den juridiska grunden ”anledning att anta” inte nödvändigtvis är styrande för om en inre utlänningskontroll genomförs eller inte. Istället uttrycktes det från polishåll exempelvis att ”ser jag någon jag vill kolla så skaffar jag mig en anledning att anta” (s 127). I ett annat sammanhang uttryckte en polis att det kunde räcka med att någon slog ner blicken för att det skulle kunna tolkas som att en kontroll kunde vara aktuell. Hydén och Lundberg påpekar att polisens stora handlingsutrymme kan leda till godtycklighet och stora variationer mellan olika poliser i tillämpningen av lagen. Samtidigt lyfter de fram att en viss mån av handlingsutrymme trots allt är önskvärt. Handlingsutrymmet gör att poliser har möjlighet att ta hänsyn till de människor och händelser de kommer i kontakt med. Det innebär dock ett stort ansvar för enskilda poliser i deras utövning av polisarbetet.

Flera av de studier av polisen som refereras till här rör andra brott än eget bruk av narkotika. Jag menar dock att de ändå är relevanta för denna studie. Dels visar de på ett generellt problem som polisen ibland ställs inför, att i det dagliga arbetet avgöra vem som bör kontrolleras och vem som inte bör kontrolleras, vilket är av centralt intresse för den form av brottslighet som studeras här. Dels visar de på att polisen tycks få extra svårt att avgöra vem

¹³ Att lagstiftning endast får användas för de i lagen angivna syftena.

som bör kontrolleras då de möter personer med utländsk bakgrund (se ex Granér 2004). Ekmans (1999) forskning stöder antagandet att dessa problem kopplade till polisarbete är relevanta även för narkotikabrottslighet, då de poliser han följde tycks ha varit särskilt inriktade gentemot personer med viss utländsk bakgrund vid just arbetet mot narkotika. Dessutom visar bland annat Hydén och Lundberg (2004) hur de poliser de följde skaffade sig en "anledning att anta" om de känner att de vill kontrollera en viss person. Detta är applicerbart både på frågan om misstanke om eget bruk av narkotika och på frågan om kroppsvisitation på grund av misstanke om innehav av narkotika. Det är fullt möjligt att arbetssättet används av poliser i samband med narkotikahantering och inte enbart då de arbetar med inre utlänningskontroll. Det är också möjligt att lagstiftningen kring (eget bruk av) narkotika i sig själv används som en "ursäkt" för att komma åt att kontrollera andra brott. Det kan alltså tänkas att polisen i dessa fall hittar en "anledning att anta" när de känner att de vill kontrollera en person. Detta i kombination med en större misstänksamhet gentemot personer med utländsk bakgrund generellt, och svårare att särskilja mellan det så kallade "buset" och "skötsamma medborgare" för dessa grupper, gör det särskilt angeläget att undersöka polisens agerande i samband med ingripanden av detta slag. Det kan ses som en form av case-analysis där särskilt känsliga situationer för diskriminering studeras specifikt.

Beskrivning av material och analys

Materialet i denna undersökning består av samtliga anmälningar för eget bruk av narkotika i Stockholms Stad under år 2000. Alla anmälningar har lästs igenom och kodats i en mängd olika variabler. Efter detta har materialet kompletterats med individuella uppgifter för misstänkta och målsäganden om medborgarskap, födelseland samt föräldrars födelseland och medborgarskap från Statistiska Centralbyråns longitudinella databas LOUISE. Även socioekonomiska och andra sociala variabler som inkomst, arbetslöshet, socialbidrag mm har hämtats från LOUISE. Efter att SCB lagt till uppgifter har materialet avidentifierats, varför ytterligare uppgifter efter detta alltså inte är möjligt att lägga till.¹⁴

Genomgången av anmälningarna om eget bruk av narkotika tyder på att handlingsutrymmet för poliserna är förhållandevis stort, även om mina data inte bygger på uppgifter från poliser själva om att så är fallet. Vad som är intressant för denna fråga är dels om polisen misstänker personer med utländsk bakgrund på lösare grunder, dels om personer med utländsk bakgrund oftare även kroppsvisiteras i syfte att undersöka om personen i fråga dessutom innehar narkotika. Det senare är inte något som sker (får ske) rutinmässigt, utan för kroppsvisitation krävs anledning att anta att brott föreligger.¹⁵ Det räcker alltså inte med misstanke om eget bruk av narkotika för att göra en kroppsvisitation med syftet att söka efter innehav av narkotika. Ekman (1999, s 126) skriver om just detta vid en av sina observationer. Det är en ”knarkare” som kontrolleras om han har narkotika på sig. En av poliserna konstaterar efteråt att de egentligen inte hade rätt att kontrollera mannen eftersom det inte fanns en reell misstanke, men menar att ”man måste ju kolla om han har knark eller ej”. Granér (2004) menar att poliser var mer noga med att ha lagstöd vid ingripanden mot allmänheten jämfört med ingripanden mot det så kallade ”buset”. Åklagarstöd var viktigt vid ingripanden mot allmänheten medan ”buset” kunde kontrolleras genom exempelvis en visitation enbart för att personen befann sig på en plats och vid ett tillfälle då de kunde tänkas ha begått ett brott.

Denna form av kroppsvisitation motiveras på olika sätt i polisrapporterna i mitt material. Dessa motiveringar är intressanta att tolka just utifrån frågan om handlingsutrymme. För det

¹⁴ Innan materialet skickades till SCB kompletterades materialet med uppgifter från Brottsförebyggande rådet hämtade ur lagföringsregistret, men denna information används inte i denna rapport.

¹⁵ Det är alltså inte fråga om så kallad skyddsvisitation utan fall där syftet är just att eftersöka narkotika. Undatagsvis kan det dock handla om skyddsvisitationer där narkotika påträffats.

första är det inte alltid det motiveras i polisrapporten varför en kroppsvisitation genomförts. Här lämnas en utomstående läsare, som jag själv, helt utan vägledning angående varför just denna person ansågs misstänkt för narkotikainnehav. Dessutom framskymtar det i vissa anmälningar att det nog trots allt har förekommit en kroppsvisitation men att denna inte tas upp då polisen skriver rapport i ärendet.¹⁶ Vad som dock tämligen säkert går att slå fast är att om en kroppsvisitation inte tagits upp i polisens rapport har visitationen inte lett till att polisen funnit någon narkotika eller andra olagliga föremål. Det är inte heller säkert att polisens eventuella undvikande av att rapportera genomförda kroppsvisitationer skulle vara kopplat till om en person har svensk eller utländsk bakgrund. Om en sådan koppling saknas spelar denna osäkerhetsfaktor ingen större roll för analysen, annat än genom att andelen kroppsvisiterade får betraktas som en minimisiffra medan andelen där narkotika påträffats istället utgör en maximumsiffra.

Det förekommer självklart även att polisen motiverar ingripandet, men dessa motiveringar är emellanåt synnerligen svävande. Det förekommer motiveringar som att personen inte svarat på frågan om han eller hon har narkotika på sig, att personen visserligen svarat (nej) men verkat nervös, inte tittat polisen i ögonen osv. Ytterligare en motivering som dykt upp är att personen haft händerna i byxfickorna eller inte haft händerna synliga. Dessutom motiveras inte sällan ingripandet med att en person, på frågan om han eller hon har narkotika på sig, svarat nej men samtidigt ”rört handen mot fickan”. Det intressanta är att denna misstänkta handrörelse inte senare behöver vara sammankopplad med att det i den aktuella fickan (eller någon annan ficka) funnits narkotika (eller något annat otillbörligt). Inte heller ger genomläsningen en känsla av att uppgifter om nervositet med mera på ett tydligt sätt är kopplat till förekomst av narkotika. En person som uppträder nervöst på frågan om han eller hon har narkotika på sig behöver alltså inte för den skull *ha* narkotika på sig. Detta kanske inte är så konstigt eftersom det ganska lätt går att tänka sig andra anledningar till att en person som just misstänkts för eget bruk av narkotika uppträder nervöst än att personen i fråga dessutom har narkotika på sig. Ytterligare en aspekt av denna genomläsning som jag vill ta upp här är att det för en utomstående läsare ofta är omöjligt utifrån den skriftliga information som finns i anmälan att förstå varför en person kroppsvisiteras i en situation medan en annan i en liknande situation inte utsätts för det. De synpunkter jag tagit upp här innebär självfallet inte något bevis för att polisen vare sig skulle genomföra kontroller av detta slag på ett

¹⁶ Holgersson (2001) menar exempelvis att vissa former av ingripanden, så som visitationer, inte alltid registreras av polisen.

diskriminerande vis eller att de inte skulle ha tillräcklig anledning för själva kroppsvisitationerna. De väcker dock frågor som är kopplade till polisens handlingsutrymme.¹⁷

Analyserna görs dels genom frekvenstabeller, dels genom bivariat logistisk regressionsanalys. Logistisk regressionsanalys är lämpligt att använda då den beroende variabeln är dikotom (Walsh 1990, s 322; Hedström & Edling 2003, s 173). Det är en dikotom variabel om en person misstänks för eget bruk av narkotika kroppsvisiteras eller inte, och det är vid analysen av detta som de logistiska regressionsanalyserna genomförs.

Vid logistisk regressionsanalys studeras oddset för att en händelse ska inträffa jämfört med en vald referenspopulation och med kontroll för andra variabler. Exempelvis utgör i denna undersökning svensk bakgrund referenspopulation i variabeln som mäter svensk eller utländsk bakgrund. Analysen visar sedan om européer respektive utomeuropéer har över- eller underrisker för att kroppsvisiteras i samband med misstanke om eget bruk av narkotika, givet kontroll för övriga variabler i analysen. När ordvalet i texten är överrisker respektive underrisker är det alltså oddskvoter som avses.

Definitioner och begrepp

Nedan följer några definitioner och förtydliganden av begrepp och variabler som används i analysen.

Svensk bakgrund: Personer födda i Sverige som är svenska medborgare samt har svenskfödda föräldrar som är svenska medborgare.

Europeisk bakgrund: Personer som antingen själva är födda i eller medborgare i ett europeiskt land (utom Sverige), eller har minst en förälder som är född eller medborgare i ett sådant europeiskt land.

¹⁷ På grund av tidsbrist har inte en systematisk genomgång av om olika motiveringar och eventuella icke-motiveringar genomförts i min undersökning. Det går därför inte att jämföra om detta skiljer sig åt mellan olika grupper.

Utomeuropeisk bakgrund: Personer som antingen själva är födda i eller medborgare i ett utomeuropeiskt land, eller har minst en förälder som är född eller är medborgare i ett utomeuropeiskt land.

Indelningen i utländsk bakgrund är hierarkisk i det avseendet att utomeuropeisk bakgrund har ansetts viktigare för indelningen än eventuell europeisk eller svensk bakgrund. Exempelvis kan personer som kategoriserats till den utomeuropeiska gruppen även ha svensk bakgrund genom att de är födda i Sverige. Den hierarkiska indelningen görs mot bakgrund av att annan svensk forskning om upplevelse av diskriminering visar att utomeuropeiska grupper både upplever sig mer diskriminerade och tycks vara mer diskriminerade än exempelvis personer med europeisk bakgrund (se Lange m fl. 1997; Lange 1995). Indelningen ska alltså inte ses som en form av avgränsning av vilka som är ”svenskar” och vilka som inte är det, utan som ett analysverktyg för just detta syfte, att se om personer med olika former av utländsk bakgrund behandlas annorlunda än personer med helt svensk bakgrund. Av dem som kategoriserats till européer är 76 procent födda i Sverige och motsvarande för utomeuropéer är 39 procent. I den europeiska gruppen är 69 procent medborgare i Sverige medan 62 procent av den utomeuropeiska gruppen är svenska medborgare. En stor andel av dem som kategoriserats till andra grupper än svenskar är alltså födda i Sverige och är dessutom svenska medborgare. Detta gäller i synnerhet den europeiska gruppen.¹⁸

Social situation: Vanligen mäts socioekonomisk tillhörighet i studier av denna typ, men enligt SCB förekommer inga bra uppgifter för detta för de år min analys avser. Istället har jag med ett antal variabler som kan sägas mäta social situation för den misstänkte. Dessa är följande:

1. Utbildningsnivå, vilken är mest lik den traditionella socioekonomisk tillhörighet.
2. Förvärvsarbete under året.
3. Arbetslöshet under året.
4. Uppburit socialbidrag under året.

Kategorierna 2 och 3 kan tyckas mäta samma sak, men så är inte fallet. En person kan exempelvis ha varit arbetslös under delar av året och förvärvsarbetet under andra tider. Det visar sig dock i regressionsmodellerna att endast om personen uppburit socialbidrag under

¹⁸ Det näst vanligaste födelselandet var dessutom Finland för denna grupp, i stort sett alla (ca 90 procent) är alltså födda i Norden.

året uppvisar någon signifikant över- eller underrisk (eller påverkar över- eller underrisken för de andra oberoende variablerna), varför endast den används i de slutliga regressionerna.

Kännedom om narkotika: I vissa anmälningar har polisen noterat någon form av kunskap om personen de ingriper mot. Det kan handla om att man tidigare ingripit mot personen i narkotikasammanhang eller att man har fått ett tips om att personen hanterar narkotika. Men det kan även handla om annat, som att personen ifråga befinner sig tillsammans med andra personer som är kända i narkotikasammanhang. Självfallet kan polisen även i andra fall ha kännedom om personen sedan tidigare utan att ange detta, ett visst mörkertal kan alltså förekomma i denna variabel. Eftersom tidigare narkotikarelaterad kunskap kan anses styrka polisens ingripande antar jag dock här att poliser i allmänhet tar upp en sådan aspekt i anmälan.¹⁹ Mörkertalet spelar dock mindre roll förutsatt att detta inte är skevt fördelat mellan grupperna. Någon uppenbar anledning till att polisen oftare skulle ange sådan information i anmälan för exempelvis svenskar än för övriga grupper finns inte²⁰, varför det i detta sammanhang antas att mörkertalet inte är skevt fördelat.

Kroppsbesiktning: Polisen har i vissa fall rätt att genomföra kroppsbesiktning av personer som misstänks för brott. I denna undersökning handlar detta om att genomföra urinprov eller blodprov med avsikten att testa om personen är påverkad av narkotika.

Kroppsvsitation: Polisen har i vissa fall rätt att utföra kroppsvsitation på misstänkta personer. De kroppsvsitationer som undersöks i denna studie är de fall där en genomsökning av kläder mm genomförs med anledning av misstanke om eget bruk av narkotika. Det är alltså inte så kallade skyddsvisitationer som avses.

¹⁹ Genomgången av anmälningarna gav inte heller något generellt intryck av att polisen kände till personen ifråga utan att ange detta, men det är naturligtvis fullt möjligt att detta inte stämmer.

²⁰ Något som i och för sig skulle kunna kopplas till detta är Granérs (2004) konstaterande att polisen var noggrannare med lagstöd vid ingripanden mot "vanliga medborgare" jämfört med det så kallade "buset". Frågan är dock om inte majoriteten av dem som polisen ingriper mot här, åtminstone vad gäller dem de tidigare har kännedom om, oavsett eventuell utländsk bakgrund eller inte, betraktas som en del av "buset".

Resultat

Jag börjar med att undersöka om personer med utländsk bakgrund oftare misstänkts för eget bruk av narkotika utan att de sedan visar sig vara narkotikapåverkade enligt de tester som genomförs. I detta avseende förekommer inga nämnvärda skillnader mellan personer med svensk, europeisk eller utomeuropeisk bakgrund. Provet har varit negativt för mellan 16 (européer) och 20 procent (utomeuropéer) av dem som testats.²¹ Det finns inte heller några skillnader i andelen som drogtestas mellan grupperna. Här tycks polisen alltså inte göra någon skillnad i form av att man oftare oskyldigt misstänker personer med utländsk bakgrund. Detta kan dock inte tolkas som att upptäcktsrisken för personer med utländsk bakgrund skulle vara lika som för dem med svensk bakgrund. Dessa data säger oss nämligen inget om polisens inriktning vid beivrandet av eget bruk av narkotika. Eget bruk av narkotika är en brottskategori där polisens prioriteringar i hög utsträckning styr vilka som i slutändan kommer att misstänkas för brott av detta slag. Det är fullt möjligt att polisen i högre grad inriktar sitt arbete mot personer med utländsk bakgrund (eller svensk), vilket alltså skulle betyda en högre upptäcktsrisk, men att de inte har högre beviskrav för *vilka* i den aktuella gruppen som de anser sig ha en grundad misstanke mot.

Den andra och tredje frågeställningen tar sikte på hur ofta personer kroppsvisiteras samt vad resultatet av dessa visitationer blir. Detta framgår av Tabell 1 nedan. I Tabell 2 visas samma siffror uppdelat på olika åldersgrupper.

²¹ Se dock vidare analys nedan uppdelat på tid på dygnet.

Tabell 1 Andel misstänkta för eget bruk av narkotika som kroppsvisiterats samt hur denna kroppsvisitation utföll med avseende på förekomst av narkotika. Avser brott anmälda i Stockholms stad under år 2000.

	Bakgrund		
	Svensk	Europeisk	Utomeuropeisk
Andel kroppsvisiterade	35	37	49
Andel av kroppsvisiterade där narkotika hittades	53	52	48
N²²:	390	189	168

Tabell 2 Andel misstänkta för eget bruk av narkotika som kroppsvisiterats samt hur denna kroppsvisitation utföll med avseende på förekomst av narkotika, uppdelat på olika åldersgrupper. Avser brott anmälda i Stockholms stad under år 2000.

	Bakgrund		
	Svensk	Europeisk	Utomeuropeisk
Under 21 år			
Andel kroppsvisiterade	36	40	55
Andel av kroppsvisiterade där narkotika hittades	44	47	36
N²³:	94	38	40
Mellan 21 och 29 år			
Andel kroppsvisiterade	38	44	50
Andel av kroppsvisiterade där narkotika hittades	51	46	63
N:	179	93	88
30 år eller äldre			
Andel kroppsvisiterade	28	24	45
Andel av kroppsvisiterade där narkotika hittades	67	77	24
N:	117	58	40

²² N avser här bastalet för andel kroppsvisiterade.

²³ N avser här bastalet för andel kroppsvisiterade.

Som framgår av den första tabellen är det främst personer med utomeuropeisk bakgrund som skiljer sig från de övriga två grupperna. Personer med utomeuropeisk bakgrund kroppsvisiteras oftare. Samtidigt visar resultaten av kroppsvisitationerna att polisen faktiskt oftare finner narkotika hos dem med svensk och europeisk bakgrund som kroppsvisiteras, även om skillnaderna i detta avseende är små.

Vid en kontroll för att se om skillnaderna mellan grupperna beror på att de är i olika ålder, det vill säga om polisen kroppsvisiterar yngre eller äldre oftare, framkommer några intressanta skillnader mellan grupperna. Det visar sig att den äldre gruppen kroppsvisiteras mer sällan.²⁴ Särskilt intressant blir jämförelsen mellan olika åldersgrupper med avseende på siffror över andelen av de kroppsvisiterade där polisen funnit narkotika. Det visar sig nämligen att polisen har sin *högsta* träffsäkerhet när de kroppsvisiterar personer 30 år eller över som har svensk eller europeisk bakgrund, 67 respektive 77 procent, men *lägst* träffsäkerhet när de kroppsvisiterar personer med utomeuropeisk bakgrund i samma åldersgrupp. Endast 24 procent av de senare visade sig ha narkotika på sig. Det tycks som att personer med utomeuropeisk bakgrund kroppsvisiteras mer rutinartat i ungefär hälften av fallen, och att detta inte på något uppenbart sätt är kopplat vare sig till om de har narkotika på sig eller vilken ålder de är i. Exempelvis skiljer sig ju polisens ”träffsäkerhet” för olika åldrar för denna grupp från 63 procent till 24 procent.²⁵

Självfallet måste polisen ha visst utrymme för att kroppsvisitera personer som i efterhand visar sig vara oskyldiga. Om inte detta tilläts skulle deras arbete vara närmast omöjligt eftersom de i så fall i princip måste *veta* att en person är skyldig redan innan de ingriper. Deras direktiv för att ingripa utgår istället ifrån att det ska finnas en välgrundad misstanke. Jag kan inte i detta sammanhang avgöra vad som är en rimlig nivå för andelen genomförda kroppsvisitationer där polisen inte hittar någon narkotika. Klart är dock att felmarginalen skiljer sig åt markant mellan olika grupper och särskilt ofta tar polisen miste vid sitt möte med personer som är 30 år eller äldre och har utomeuropeisk bakgrund.

²⁴ Vid en tidigare analys av materialet delades populationen in i lite annorlunda grupper, och slutsatsen där blev att den minskade andelen kroppsvisiterade med ålder främst gällde för svenskar och européer (se Pettersson 2005). Med denna indelning (där fler personer kategoriserats till den yngsta gruppen) blir slutsatsen snarare att minskningen av kroppsvisitationer gäller för samtliga grupper.

²⁵ Det skall dock påpekas att vid jämförelsen av olika åldersgrupper blir antalet personer i de olika grupperna i vissa fall ganska få.

I en liten del av anmälningarna om eget bruk av narkotika, tolv procent, har polisen noterat att de sedan tidigare känner till den misstänkte. I dessa fall kan ingripandet antas vara starkare relaterat till polisens tidigare kunskap, alltså att polisen fokuserar på sedan tidigare kända grupper/personer, än till vilken etnisk bakgrund personen antas ha. Det kan dock förekomma interaktionseffekter. Dels genom att polisen ingriper mot personer som redan är kända i narkotikasammanhang men särskilt riktar in sig på vissa grupper av dessa, dels genom att polisens fokus redan inledningsvis gör att de har mer kunskap om gärningspersoner inom vissa grupper. Uttalanden av vissa av de poliser Ekman (1999) följde talar för att det kan förekomma interaktionseffekter av båda slag. Andelen stoppade som tidigare är kända för polisen är så få att en analys av dem för olika grupper riskerar att bli missvisande. Jag har inte heller någon kunskap om hur många personer från olika grupper som polisen har kännedom om, varför någon jämförelse av om de kontrollerar "kända" personer från skilda grupper i olika utsträckning inte kan göras. Vad som däremot kan vara intressant är att jämföra dem där polisen *inte* anger någon tidigare kännedom om personen, direkt eller indirekt²⁶, för sitt ingripande. Vid en jämförelse mellan de olika grupperna med avseende på eventuell utländsk bakgrund framkommer dock att fördelningen i Tabell 1 i stort sett kvarstår. Detta kan tolkas som att skillnader mellan grupperna generellt sett inte kan förklaras av att polisen har mer förkunskap kring vissa personer inom någon eller några av grupperna.

En faktor som skulle kunna förklara skillnader som uppstår är om andelen kroppsvisitationer är relaterat till kön, det vill säga att könsfördelningen skiljer sig åt mellan grupperna. Det har också i amerikansk forskning hävdats att det förekommer interaktionseffekter där den grupp som är mest diskriminerad är unga afroamerikanska män (Seffensmeier, Ulmer & Kramer 1998). Vid en granskning av kroppsvisitationer samt resultaten av dessa uppdelat på kön visar det sig att tesen om att kvinnor skulle behandlas mildare, och att (unga) män från minoriteter skulle vara särskilt utsatta inte helt tydligt får stöd i materialet (se Tabell 3 nedan).²⁷

²⁶ Med indirekt avses att personen inte själv är känd sedan tidigare, men exempelvis vistas tillsammans med personer som är kända sedan tidigare.

²⁷ Gruppen utomeuropeiska kvinnor blir så liten att någon analys inte kan genomföras, varför dessa siffror inte presenteras.

Tabell 3 Andel misstänkta för eget bruk av narkotika som kroppsvisiterats samt hur denna kroppsvisitation utföll med avseende på förekomst av narkotika för kvinnor och män. Avser brott anmälda i Stockholms stad under år 2000.

	Bakgrund					
	Svensk		Europeisk		Utomeuropeisk	
	<u>Kvinna</u>	<u>Man</u>	<u>Kvinna</u>	<u>Man</u>	<u>Kvinna</u>	<u>Man</u>
Andel kroppsvisiterade	27	37	43	36	-	52
Andel av kroppsvisiterade där narkotika hittades	40	55	33	55	-	48
N²⁸:	73	317	21	168	7	161

Det visar sig således att män med bakgrund utanför Europa kroppsvisiteras oftast av polisen, men är inte de som oftast har narkotika på sig. För kvinnor gäller att de med europeisk bakgrund kroppsvisiteras oftare och mer sällan har narkotika på sig vid visitationen. En försiktig tolkning är att eventuellt missgynnas kvinnor med europeisk bakgrund och män med utomeuropeisk bakgrund av polisen, medan män med svensk respektive europeisk bakgrund behandlas påfallande lika. Kvinnor med europeisk bakgrund kroppsvisiteras oftare, och har mer sällan narkotika på sig, än män med svensk eller europeisk bakgrund. Svenska kvinnor kroppsvisiteras däremot i minst utsträckning. Något enkelt samband att kvinnor genomgående skulle behandlas mildare än män finns alltså inte, snarare är det så att det är kvinnor med helt svensk bakgrund som behandlas mildare. Man bör dock observera att antalet kvinnor med europeisk bakgrund är förhållandevis litet varför slutsatserna får betraktas som preliminära.

Eftersom poliser som arbetar med narkotika under dagtid möter en annan problematik än de som arbetar med dessa frågor nattetid kan det vara intressant att jämföra anmälningar där någon misstänkts för eget bruk av narkotika på dagen respektive på natten. Majoriteten av ingripandena, drygt 70 procent, sker på kvällar och nätter (18-06). Att arbetet med narkotika sker i olika situationer visar sig inte minst vid en jämförelse mellan brottsplatserna för dag respektive natt. Av de misstankar om brott som förkommer på kvällar och nätter sker en tredjedel på olika restauranger, pubar, nattklubbar eller andra uteställen, eller precis utanför

²⁸ N avser här bastalet för andel kroppsvisiterade.

något sådant ställe. Ytterligare 23 procent av fallen sker på gatan, och även i dessa fall är händelsen ofta kopplad till ”kroglivet”. De händelser som sker på dagtid domineras inte av någon viss miljö utan brottsplatsen är betydligt mer varierad. Den största kategorin, 17 procent, är på gatan och i endast en procent av fallen sker händelsen på en restaurang eller liknande. Eftersom arbetet med narkotika ser olika ut för polisen vid olika tider på dygnet är det också möjligt att graden av dels misstankar som visar sig vara ogrundade²⁹, dels andelen kroppsvisitationer, ser olika ut.

Det finns vissa skillnader mellan dag och natt i den andel som får genomgå kroppsbesiktning, urinprov eller blodprov, för att drogtestas. Vid händelserna under dagtid får en lägre andel av personer med helt svensk bakgrund genomgå kroppsbesiktning än personer med utländsk bakgrund. Av svenskarna kroppsbesiktigades 58 procent, av européerna 71 procent och av dem med utomeuropeisk bakgrund 74 procent. På natten är andelen kroppsbesiktigade betydligt högre, 85 procent, men den är å andra sidan jämt fördelad mellan grupperna. Resultaten av de genomförda drogtesterna framgår av Tabell 4 och andel kroppsvisiterade respektive resultatet av eventuell kroppsvisitation framgår av Tabell 5.

²⁹ Genom att det gjorda drogtestet visat sig vara negativt.

Tabell 4 Resultat av genomförda drogtestar i samband med misstanke om eget bruk av narkotika. Uppdelat efter om ingripandet skett på dagen eller natten. Avser brott anmälda i Stockholms stad under år 2000.

Tid på dygnet	Bakgrund		
	svensk	europaisk	utomeuropeisk
Dag			
Negativt	3	2	17
Positivt	76	87	80
Har fått medel mot överdos ³⁰	21	11	3
Summa:	100	100	100
N³¹:	70	45	30
Natt			
Negativt	24	22	22
Positivt	72	75	75
Har fått medel mot överdos	4	3	3
Summa:	100	100	100
N:	244	104	102

Tabell 5 Andel misstänkta för eget bruk av narkotika som kroppsvisiterats samt hur denna kroppsvisitation utföll med avseende på förekomst av narkotika. Uppdelat efter om ingripandet skett på dagen eller natten. Avser brott anmälda i Stockholms stad under år 2000.

Tid på dygnet	Bakgrund		
	Svensk	Europeisk	Utomeuropeisk
Dag			
Andel kroppsvisiterade	25	30	35
Andel av kroppsvisiterade där narkotika hittades	50	53	40
N:	103	59	43
Natt			
Andel kroppsvisiterade	38	40	55
Andel av kroppsvisiterade där narkotika hittades	54	51	48
N:	285	127	122

³⁰ Inget drogtest genomförs i dessa fall, men det faktum att personen svarar på medlet visar att denne är påverkad av narkotika.

³¹ N avser här bastalet för andel kroppsvisiterade.

Det visar sig att för de personer som misstänks för eget bruk under dagtid och som genomgår en kroppsbesiktning (urinprov eller blodprov) är det en klart högre andel personer med utomeuropeisk bakgrund som testar negativt och alltså inte har någon form av narkotika i kroppen. Dessa har testat negativt drygt fem gånger så ofta som exempelvis svenskar.³² Det är dock få fall under dagtid varför siffrorna kan bli något missvisande (få fall ger relativt stora procentuella skillnader). Det är antalsmässigt bara några få fall som utomeuropéer testar negativt. Men tendensen att polisen dagtid oftare ingriper mot utomeuropéer som sedan inte kan kopplas till det brott de misstänks för stärks när resultaten från andelen kroppsvisiterade och hur stor andel av dessa som har narkotika på sig granskas. Personer med utomeuropeisk bakgrund kroppsvisiteras oftare, men polisen hittar mer sällan narkotika hos dem. Även om antalet fall är ganska få dagtid är tendensen ändå tydlig i materialet. Polisen tycks ingripa på lösare grunder gentemot personer med utomeuropeisk bakgrund medan det för svenskar och européer ser relativt lika ut.³³

På natten är visserligen andelen negativa drogtester betydligt högre (utom för utomeuropéer), men dessa är jämt fördelade mellan grupperna. Här tycks polisen alltså inte låta personer med utomeuropeisk bakgrund genomgå kroppsbesiktning på lösare grunder. Men samma tendens som på dagen återfinns angående andelen kroppsvisiterade och förekomst av narkotika hos kroppsvisiterade. Personer med utomeuropeisk bakgrund kroppsvisiteras oftare samtidigt som de mer sällan har narkotika på sig i samband med dessa kroppsvisitationer.

Tidigare har konstaterats att både de som ingår i den europeiska gruppen och de som räknas till utomeuropéer till stor del är födda i Sverige. Detta gäller i särskilt stor utsträckning för européerna. Denna grupp är dessutom ofta född i ett annat nordiskt land om de inte är födda i Sverige. Eftersom skillnader mellan svenskar och personer med utländsk bakgrund främst visar sig för personer med utomeuropeisk bakgrund (svenskar och européer tycks behandlas påfallande lika), kan det vara intressant att även göra en jämförelse mellan personer födda i Europa och dem som är födda utanför Europa. Detta framgår av Tabell 6 nedan.

³² Den ojämna fördelningen skulle kunna bero på den höga andelen överdoser för svenskar, men vid en jämförelse mellan grupperna där dessa fall utesluts visar på samma skillnader.

³³ Personer med helt svensk bakgrund har dock oftare förts till sjukhus på grund av en överdos. Vad denna skillnad beror på är svårt att svara på.

Tabell 6 Andel misstänkta för eget bruk av narkotika som kroppsvisiterats samt hur denna kroppsvisitation utföll med avseende på förekomst av narkotika. Uppdelat efter födelseland. Avser brott anmälda i Stockholms stad under år 2000.

	Födelseland	
	Europa	Utom Europa
Andel kroppsvisiterade	38	45
Andel av kroppsvisiterade där narkotika hittades	53	41
N:	646	100

Vid denna jämförelse visar det sig att skillnaden i andel kroppsvisiterade är ganska lika (något mindre) de skillnader som tidigare visats mellan svenskar och utomeuropéer (se Tabell 1). Däremot visar det sig att "träffsäkerheten" skiljer sig. Vid jämförelsen som utgår från födelseland visar det sig att polisen i (ännu) mindre utsträckning hittar narkotika på de personer som kroppsvisiterats och som är födda utanför Europa, medan andelen för födda inom Europa är samma som för dem som har helt svensk bakgrund. Att skillnaderna *ökar* när en snävare definition av utländsk bakgrund används kan tolkas som stöd för att det är just utländsk (utomeuropeisk) bakgrund som har betydelse. Detta eftersom gruppen behandlades mer likt "svenskar" då större andel personer som kan antas uppfattas som mer "svenska" ingår i den.

Logistisk regressionsanalys

För att närmare undersöka om den högre andelen kroppsvisitationer av personer med utomeuropeisk bakgrund kvarstår om andra faktorer tas hänsyn till genomförs ett antal logistiska regressioner. Fem modeller används där de oberoende variablerna läggs till en i taget.³⁴ De variabler som kontrolleras för i analysen är: utländsk bakgrund, ålder, kön, om polisen har uppgivit att de har kännedom om personen från narkotikasammanhang samt om personen uppburit socialbidrag under året³⁵. Resultatet av de logistiska regressionsanalyserna

³⁴ Analyserna har genomförts med funktionen "simple" i SPSS.

³⁵ Som indikator på social situation. Se sidan 16.

framgår av Tabell 7 nedan och fördelningen av de variabler som ingår framgår av Tabell I i bilagan.

Tabell 7 Logistisk regressionsanalys av om en person som misstänks för eget bruk av narkotika även kroppsvisiteras. Avser brott anmälda i Stockholms Stad under år 2000. N = 672

Oberoende variabler	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4	Modell 5
<u>Bakgrund</u>					
Svensk	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Europeisk	1,1	1,1	1,1	1,0	1,1
Utomeuropeisk	1,7 ***	1,7 **	1,6 **	1,5 **	1,6 **
<u>Ålder</u>					
21 år eller äldre		1,0	1,0	1,0	1,0
Under 21 år		1,4	1,3	1,4 *	1,3
<u>Kön</u>					
Kvinna			1,0	1,0	1,0
Man			1,6 *	1,5 *	1,5
<u>Kännedom narkotika</u>					
Nej				1,0	1,0
Ja				2,1 ***	2,1 ***
<u>Uppburit socialbidrag under året</u>					
Ja					1,0
Nej					1,5 **

* Signifikansnivå 0,1

** Signifikansnivå 0,05

*** Signifikansnivå 0,01

Resultatet av de logistiska regressionerna visar att det finns en signifikant överrisk för personer med utomeuropeisk bakgrund att även kroppsvisiteras i syfte att eftersöka narkotika i samband med misstanke om eget bruk av narkotika, givet att övriga faktorer i analysen är lika. Överrisken är inte särskilt stor, knappt dubbelt så ofta. Det är dock den näst största uppvisade överrisken. Störst överrisk har personer som polisen har någon form av förkunskap kring. Detta verkar rimligt med anledning av att sådan förkunskap kan antas innebära starkare grad av misstanke mot dessa personer. Även kön tycks ha betydelse, då män i två modeller av tre

där kön ingår har en signifikant överrisk för att kroppsvisiteras. Att personer som inte uppburit socialbidrag under året oftare kroppsvisiteras får ses som en indikator på att en socialt mer utsatt situation *inte* innebär ökad risk för mer ingripande åtgärder från polisens sida.³⁶ Det skall dock påpekas att polisen sannolikt inte har kännedom om att personen i fråga uppburit socialbidrag. Ålder innebär endast i en modell av de fyra där variabeln ingår en överrisk, och det är då personer *yngre* än 21 år som löper större risk att kroppsvisiteras än äldre personer.

³⁶ Jag vill påminna om att övriga variabler som mätte social situation, utbildning, förvärvsarbete samt arbetslöshet (se sidan 16) inte uppvisar några signifikanta över- eller underrisker.

Avslutande diskussion

Kort och koncist kan resultatet av de inledningsvis uppställda frågeställningarna sammanfattas enligt följande: Personer med utländsk bakgrund misstänks *inte* mer ofta än personer med helt svensk bakgrund för eget bruk av narkotika, för att sedan visa sig inte vara narkotikapåverkade vid de prover som tas, med ett undantag nämligen vid ingripanden dagtid. Då testar en betydligt högre andel personer med utomeuropeisk bakgrund negativt på de prov som tas. Vidare visar det sig att personer med utomeuropeisk bakgrund oftare kroppsvisiteras än övriga grupper, samt att dessa mer sällan visar sig ha droger på sig vid dessa kroppsvisitationer. Dessa skillnader i kroppsvisitationer mellan personer med utomeuropeisk och annan bakgrund (svensk och europeisk) kan *inte* förklaras av de andra undersökta faktorerna, vilka är kön, ålder, tidigare känd i narkotikasammanhang samt social situation. Det är alltså inte utländsk bakgrund *per se*, utan utomeuropeisk bakgrund, som tycks ha betydelse för skillnader vid ingripanden. Något som även stämmer överens med annan forskning om diskriminering i det svenska samhället generellt.

Jag ska strax diskutera att personer med utländsk bakgrund tycks särbehandlas av polisen, men vill först ta upp att yngre oftare än äldre misstänkta kroppsvisiteras. Att yngre oftare kroppsvisiteras, utan att de för den skull oftare har narkotika på sig, är intressant bland annat för att polisen generellt ska agera mindre ingripande mot yngre personer. Skillnaderna är små, och inte signifikanta mer än i en av modellerna, men visar ändå på en intressant strategi hos polisen. En möjlig tolkning är att detta sammanhänger med den inriktning som polisens arbete med narkotika tagit, att fokusera på potentiella framtida missbrukare inom ungdomsgrupper genom att ingripa med sanktioner mot dessa på ett tidigt stadium (Kassman 1998; Rytterbro 1996).

Huvudresultatet av denna undersökning är alltså att polisen, i sitt arbete med brottet eget bruk av narkotika, i vissa avseenden tycks ingripa hårdare och på lösare grunder mot personer med utomeuropeisk bakgrund. En alternativ tolkning till att polisen avsiktligt utsätter utomeuropéer för mer ingripande åtgärder just i deras egenskap av utomeuropéer kan kopplas till Granérs (2004) tidigare redovisade forskning. Han menar att polisen hade svårare för invandrare än för svenskar att särskilja ”busar” från medelsvensson. Om detta gäller även i detta sammanhang (Granér har följt poliser på annan ort än Stockholm och inte specifikt i

deras arbete med narkotikabrottslighet) kan det alltså vara så att polisen har svårare att bilda sig en uppfattning om ifall en person med utomeuropeisk bakgrund är/uppträder misstänkt, vilket leder till ingripanden på lösare grunder.³⁷ De skulle alltså, i Holmbergs (2003, s 111) termer, ha svårare att diskriminera mellan vilka medborgare som var misstänkta och vilka som inte var det för dessa grupper.

Det har också visat sig i tidigare studier att poliser uppfattar vissa invandrargrupper som mer brottsliga än svenskar (se ex Granér 2004; Ekman 1999) samt att narkotikabrottslighet i debatten framställts som något osvenskt (Tham 1992). Detta kan också vara en förklaring till att man ingriper mot personer med utomeuropeisk bakgrund på lösare grunder. Polisen har en högre misstänksamhet gentemot dessa grupper redan från början, vilket gör att de lättare uppfattar en person från den gruppen som misstänkt. Detta skulle i så fall kunna tolkas som en spegling av rasifierade föreställningar i samhället i stort (Milovanovic & Russell 2001), eftersom invandrare generellt beskrivs, i media och andra sammanhang, som mer brottsliga än ”svenskar” (se ex Bredström 2002). Detta kan kopplas ihop med den tidigare diskussionen kring *racial profiling*. I anslutning till frågan om *racial profiling* förs en diskussion kring hur detta ska uppfattas. Är det diskriminerande polisarbete eller ett nödvändigt inslag för att kunna bedriva effektivt polisarbete? Tanken bakom att det skulle utgöra en del i ett effektivt polisarbete bygger på föreställningen att personer från etniska minoriteter skulle begå mer brott än majoritetsbefolkningen. Om man utgår ifrån brottsstatistiken kan detta tyckas stämma (se ex von Hofer, Sarnecki & Tham 1996; Ahlberg 1996), men då glömmer man bort en hel del problem kring detta, inte minst att resonemanget kompliceras av risken för att cirkulära effekter uppstår. Brottsstatistiken i sig själv utgör en social konstruktion som byggs upp bland annat utifrån hur polisen prioriterar sitt arbete, vilket i synnerhet gäller för de så kallade spaningsbrotten till vilka eget bruk av narkotika kan räknas. Om poliser ingriper oftare mot etniska minoriteter kommer de oftare att hitta misstänkta personer som tillhör etniska minoriteter. Detta gör att etniska minoriteter blir överrepresenterade i den registrerade brottsstatistiken, vilket i sin tur motiverar fokuseringen på just etniska minoriteter, och så är cirkeln sluten. Resultatet av denna studie tyder på att det i polisens arbete med narkotika finns risk för denna typ av förstärkande av skillnader mellan personer med svensk och utomeuropeisk bakgrund. Polisens praktiker tycks här utgöra en risk för att förstärka och

³⁷ Man hade förstås också kunnat tänka sig det omvända, att den större svårigheten att avgöra om en person verkar misstänkt eller inte leder till mer försiktighet från polisens sida. Resultatet från denna undersökning stöder dock inte en sådan tolkning.

bekräfta bilden av utomeuropéer som mer brottsliga genom att de oftare ingriper mot dessa utan att detta är kopplat till att det skulle vara befogat i form av att de oftare har narkotika på sig, snarare tvärtom.

Det finns dessutom forskningsresultat som visar att fokuseringen på etniska minoriteter inte bara påverkar brottstatistiken i form av att etniska minoriteter blir överrepresenterade utan dessutom inte ens utgör effektivt polisarbete. Bland annat har studier i USA där polisen stoppat bilförare och genomfört en genomsökning efter narkotika visat att polisen fann narkotika i lika hög utsträckning hos afroamerikanska som vita förare.³⁸ Skillnaden i andel av stoppade var dock markant, i det att afroamerikanska förare stoppades betydligt oftare. Detta trots att andelen förare som var afroamerikaner respektive körde för fort var betydligt lägre än andelen vita motsvarande (Covington 2001). Utifrån resultaten av föreliggande studie kan man också ifrågasätta om polisens arbete med eget bruk av narkotika och därtill kopplad misstanke om innehav verkligen är effektivt med avseende på de mer ingripande åtgärderna gentemot utomeuropéer? Om nu personer med utomeuropeisk bakgrund oftare kroppsvisiteras, medan det är högre träffsäkerhet vid ingripanden mot personer med svensk och europeisk bakgrund, kanske polisen borde inrikta sig på dessa grupper i högre utsträckning än på utomeuropéer? Om nu *överhuvudtaget* svensk eller utländsk bakgrund ska vara en urskiljningsgrund för polisarbetet, något som inte minst av etiska skäl starkt kan ifrågasättas.³⁹

Avslutningsvis menar jag att min diskussion ovan visar att polisens arbete med eget bruk av narkotika delvis, men inte uteslutande, kan tolkas i termer av *petite apartheid* i den bemärkelse som Milovanovic och Russell (2001) avser. De menar att dessa praktiker så väl speglar som förstärker rasifierade föreställningar i samhället i stort. Polisens arbete (i Stockholm) med eget bruk av narkotika kan, särskilt i ljuset av tidigare svensk polisforskning, antas delvis vara påverkat av föreställningar om utomeuropéer som mer brottsliga. Att de tycks ingripa mot denna grupp på lösare grunder talar för detta. Samtidigt bidrar denna praktik till att polisen är med och reproducerar och förstärker bilden av utomeuropéer som mer brottsliga.

³⁸ Författaren använder begreppen "black" och "white".

³⁹ De poliser som ingripit i de anmälningar jag studerat har varken tillfrågats om eller påstått att de arbetar utifrån sådana kriterier.

Referenser

Litteratur

- Ahlberg, J. (1996): *Invandrare och invandrares barns brottslighet en statistisk analys*. BRÅ-rapport 1996:2 Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Bredström, A. (2001): "Maskulinitet och kamp om nationella arenor – reflektioner kring bilden av "invandradkillar" i svensk media" I: (red.) de los Reyes, P., Molina, I. & Mulinari, D. *Maktens (o)lika förklädnader. Kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Stockholm: Atlas.
- Carlström, A-K. (1999): *På spaning i Stockholm. En etnologisk studie av polisarbete*. Institutet för folklivsforskning – Etnologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Covington, J. (2001): "Round Up the Usual Suspects: Racial Profiling and the War on Drugs" I: (red.) Milovanovic, D. & Russell, D. *Petite Apartheid in the U.S. Criminal Justice System. The Dark Figure of racism*. Durham: Carolina Academic Press.
- Ekman, G. (1999): *Från text till batong – om poliser, busar och svennar*. Stockholm: Elanders Gotab.
- Estrada, R. (1999): *Varannan gambier narkotikalangare? En kritisk granskning av tidningsartiklar i Dagens Nyheter*. C-uppsats i Sociologi, Stockholms universitet.
- Finstad, L. (2000): *Politiblikket*. Oslo: Pax.
- Flyghed, J (2003): "Den hotfulla säkerheten". I: (red.) Flyghed, J. & Hörnqvist, M. *Lagslöst Land. Terroristjakt och rättssäkerhet i Sverige*. Stockholm: Ordfront.
- Georges-Abeyie, D. (2001): "Foreword" I: (red.) Milovanovic, D. & Russell, D. *Petite Apartheid in the U.S. Criminal Justice System. The Dark Figure of racism*. Durham: Carolina Academic Press.
- Granér, R. (2004): *Patrullerande polisens yrkeskultur*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
- Hedström, P. & Edning, C. (2003): *Kvantitativa metoder: grundläggande analysmetoder för samhälls- och beteendevetare*. Lund: Studentlitteratur.
- von Hofer, H., Sarnecki, J. & Tham, H. (1996): "Invandrarna och brottsligheten" I *Att möta det mångkulturella - Socialtjänsten och invandrarna*. Stockholm: Socialvetenskapliga forskningsrådet m. fl.

- Holgersson, S. (2001): *IT-system och filtrering av verksamhetskunskap – Kvalitetsproblem vid analyser av beslutsfattande som bygger på uppgifter hämtade från polisens IT-system*. Linköping: Linköpings universitet, filosofiska fakulteten.
- Holmberg, L. (2003): *Policing Stereotypes. A qualitative study of police work in Denmark*. Berlin: Galda + Wilch Verlag.
- Hydén, S. & Lundberg, A. (2004): *Intre utlänningskontroll i polisarbete – mellan rättsstatsideal och effektivitet i Schengens Sverige*. Norrköping: Linköpings universitet.
- Kassman, A. (1998): *Polisen och narkotikaproblemet. Från nationella aktioner mot narkotikaprofitörer till lokala insatser för att störa missbruket*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Lange, A., Löow, H., Bruchfeld, S. & Hedlund, E. (1997): *Utsatthet för etniskt och politiskt relaterat hot m m, spridning av rasistisk och antirasistisk propaganda samt attityder till demokrati m m bland skolelever*. Stockholms universitet: Centrum för invandringsforskning
- Lange, A. (1995): *Invandrare om diskriminering. En enkät- och intervjuundersökning om etnisk diskriminering på uppdrag av Diskrimineringsombudsmannen (DO)*. Stockholm: Centrum för invandringsforskning och Brottsförebyggande rådet
- Lipsky, M. (1980): *Street-level bureaucracy : dilemmas of the individual in public services*. New York: Russell Sage Foundation.
- Milovanovic, D. & Russell, K. (2001): "Introduction" I: (red.) Milovanovic, D. & Russell, D. *Petite Apartheid in the U.S. Criminal Justice System. The Dark Figure of racism*. Durham: Carolina Academic Press.
- Petrocelli, M., Piquero, A. R. & Smith, M. R. (2002): "Conflict theory and racial profiling: An empirical analysis of police traffic stop data" *Journal of Criminal Justice* Vol. 31, s. 1-11.
- Pettersson, T (2005): "Kriminologiskt perspektiv. Diskrimineras personer med utländsk bakgrund av rättsväsendet?" I: Diesen, C., Lernestedt, C., Lindholm, T. & Pettersson, t. *Likhet inför lagen*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Reiner, R. (2000): *The Politics of the Police*. Third edition. Oxford: Oxford University Press.
- Russell, K. (2001): "Toward Developing a Theoretical Paradigm and Typology for Petite Apartheid" I: (red.) Milovanovic, D. & Russell, D. *Petite Apartheid in the U.S. Criminal Justice System. The Dark Figure of racism*. Durham: Carolina Academic Press.
- Rytterbro, L-L. (1996): *Narkotikamissbruk upptäckt genom urinprov* Rapport 196:1 Kriminologiska institutionen. Stockholms universitet.

- Rönneling, A. (2004): *Berättelser från en välfärdsstat. Om förståelse av marginalisering.*
Akademisk avhandling, Kriminologiska institutionen. Stockholms universitet
- Skrinjar, M. (2005): *Bilder av åtgärder mot narkotika(miss)brukare – en reflexive studie.*
Licentiatuppsats, Stockholms universitet, Kriminologiska institutionen. Rapport 2005:1.
- Steffensmeier, D. Ulmer, J. & Kramer, J. (1998): "The Interaction of Race, Gender, and Age
in Criminal Sentencing: The Punishment Cost of Being Young, Black, and Male"
Criminology Vol. 36(4), s. 763-796.
- Tham, H. (1992): "Narkotikapolitik som nationellt projekt" *Nordisk Alkoholtidskrift* Vol 9
(2), s. 86-97.
- Walsh, A. (1990): *Statistics for the Social Sciences. With Computer Applications.* New York:
Harper & Row, Publishers.
- Worden, R. & Shepard, R. (1996): "Demeanor, Crime, and Police Behaviour: A
Reexamination of the Police Service Study Data" *Criminology* Vol. 34(1), s. 83-105.
- Weitzer, R. & Tuch, S. A. (2002): "Perceptions of Racial Profiling: Race, Class, and Personal
Experience" *Criminology* Vol. 40(2), s. 435-456.
- Wibeck, V. (2000): *Fokusgruppsintervjuer. Om fokuserade gruppintervjuer som
undersökningsmetod.* Lund: Studentlitteratur.

Övriga källor:

DN 1998-12-18: *Gambier häktade för knarkbrott.*

Tabellbilaga

Tabell I Fördelning för olika variabler som ingår i den logistiska regressionsanalysen. Avser anmälningar för eget bruk av narkotika anmält i Stockholms stad under år 2000. N = 672

Variabel	Typ	Kategorier/Bredd	Fördelning (%)
Utländsk bakgrund	Kat.	Svensk	52
		Europeisk	26
		Utomeuropeisk	22
Ålder	Kat.	21 år eller över	78
		Under 21 år	22
Kön	Kat.	Kvinna	14
		Man	86
Kännedom om narkotika	Kat.	Nej	88
		Ja	12
Uppburit socialbidrag	Kat.	Ja	48
		Nej	52

Rapportserien

ISSN 1400-853X

- 1995:1 Felipe Estrada, *Ungdomsbrottslighetens utveckling 1975-1994*
- 1996:1 Lise-Lotte Rytterbro, *Narkotikamissbruk upptäckt genom urinprov*
- 1997:1 Karin Ringman, *Brottsförebyggande åtgärder i en förort*
- 1997:2 Hanns von Hofer (ed.), *Nordic Criminal Statistics 1950-1995*
- 1998:1 Malin Backström (red.), *Homosexuell i dag*
- 2001:1 Lisa Westfelt, *Organisatoriska förändringar inom svensk polis under 1990-talet*
- 2001:2 Magnus Hörnqvist, *Allas vårt ansvar - i praktiken. En statligt organiserad folkrörelse mot brott*
- 2001:3 David Shannon, *Graffiti and Adolescent Delinquency. An Analysis of Short Term Career Trajectories*
- 2003:1 Henrik Tham (red.), *Forskare om narkotikapolitiken*
- 2003:2 Jenny Karlsson & Tove Pettersson, *Fokusgruppsintervjuer med ungdomar om genus och våld. Konstruktioner av gärningspersoner och offer*
- 2003:3 Falck, Sturla, von Hofer, Hanns & Storgaard, Anette (red.), *Nordic Criminal Statistics 1950-2000*
- 2005:1 Skrinjar, Monica, *Bilder av och åtgärder mot narkotika(miss)brukare – en reflexiv studie.*
- 2005:2 Pettersson, Tove, *Polisingripanden vid eget bruk av narkotika. Särbehandlas personer med utländsk bakgrund?*